

Передмова

Цей посібник є першою україномовною систематичною практичною граматиною японської мови, яка розрахована на осіб, що освоїли базовий нормативних курс сучасної японської мови та бажають поглибити чи систематизувати свої знання. В основу матеріалу «Граматики» покладено, з одного боку, мову сучасної японської преси та літератури, а з іншого боку, повсякденну розмовну мову з урахуванням найсуттєвіших стилістичних та діалектних особливостей. У кінці «Граматики» міститься додаток, який пропонує стислий опис граматики класичної старописемної японської мови *бунго*.

У процесі створення посібника автором у консультативних цілях використовувалися практично всі доступні на сьогоднішній день джерела з японської мови, видані як у країнах СНД та Європи / США, так і в Японії. Поряд із величезним досвідом викладацької діяльності це дозволило цілісно та структуровано описати складний комплекс граматичних явищ, об'єднаних під загальною назвою «ГраMATика японської мови».

Автор узяв на себе сміливість запропонувати своїм читачам оригінальну граматичну концепцію, яка дещо відрізняється від традиційного трактування граматичних явищ, прийнятого у вітчизняній школі японістики. Це насамперед стосується деяких граматичних термінів, а також трактування певних граматичних явищ. Велика увага приділяється опису тих граматичних явищ японської мови, які не знаходять прямих відповідників в українській або європейських мовах. Тоді ми вдається до ілюстративно-описового методу, що дозволяє розкрити сутність явища як такого замість спроб пошуку аналогій або паралелей зі спорідненими чи семантично наближеними явищами в інших мовах. У більшості ж моментів граматичний матеріал у цьому посібнику викладається згідно з класичним науковим трактуванням вітчизняної мовознавчої школи. Передбачається, що читачі є ознайомленими з базовими поняттями та термінологією лінгвістичної науки. Автор намагався сформулювати граматичні правила японської мови у максимально доступній та стислій формі, але водночас уникаючи надмірних спрощень. У тих випадках, коли особливості вживання тієї чи іншої граматичної форми або конструкції є занадто складними, об'ємними чи дискусійними, ми обмежуємося описом лише найпоширеніших та найуживаніших, фундаментально-засадничих аспектів, оскільки формат розлогої наукової дискусії на сторінках суто практичного посібника з граматики виглядатиме щонайменше недоречним.

Книга призначається у першу чергу для студентів сходознавчих вузів та факультетів, аспірантів та викладачів, а також для найширшого кола читачів, які цікавляться японською мовою.

Автор висловлює щирю вдячність своєму колезі та давньому другові, проф. Такехасі Сьодзі (高橋正治) з Університету Васеда (早稲田大学) у м. Токіо, Японія, за редагування прикладів японською мовою та численні консультації щодо особливостей вживання тих чи інших граматичних одиниць, а також лектору з японської мови Ягеллонського університету (*Uniwersytet Jagielloński*) у м. Краків, Польща, асист.-проф. Умедзава Ханакі (梅澤華子) за загальну редакцію та практичну апробацію матеріалів «Граматики». Відповідальність за будь-які неточності, невдалі моменти або інші огріхи чи недоречності цього посібника автор цілковито приймає на себе.

Генетичні зв'язки та типологічна характеристика японської мови

Японська мова умовно належить до алтайської мовної макросім'ї¹, до якої, крім неї, також відноситься корейська мова (найближчий ступінь спорідненості), а також тюркські, монгольські та тунгусо-маньчжурські мови; приналежність трьох останніх груп до алтайської макросім'ї є загально визнаним науковим фактом, у той час як щодо корейської та японської мов серед дослідників існують розбіжності у поглядах (хоча більшість мовознавців все ж схиляються до теорії про більш близьку генетичну спорідненість японської та корейської мов між собою (у рамках окремої японо-корейської гілки) та більш далеку – з іншими алтайськими мовами)².

Спорідненість корейської мови з іншими мовами алтайської макросім'ї вважається більш обґрунтованою, оскільки між корейською, тюркськими та монгольськими мовами існує немало повних граматичних кореляцій, котрі разом реконструюються до спільної предкової форми³. Офіційна позиція корейських науковців як у Республіці Корея, так і у КНДР щодо такої спорідненості є негативною, оскільки вони вважають, що корейська мова зародилася саме на території Корейського півострова, є автохтонною для цієї території і не має підтверджених генетичних зв'язків із сучасними мовами⁴. Втім, така точка зору пояснюється не лінгвістичними, а суто політичними факторами.

Щодо японської мови, то вперше гіпотезу її приналежності до алтайської макросім'ї серйозно обґрунтував Рой Едрю Міллер⁵, а згодом С. А. Старостін запропонував глотохронологічну реконструкцію мовних зв'язків японської з іншими алтайськими мовами, яка була прийнята багатьма ученими⁶, але заради справедливості слід відзначити, що далеко не всі лінгвісти погоджуються із цією гіпотезою. Так, одна група опонентів вважає, що мав

¹ Stefan Georg, Peter A. Michalove, Alexis Manaster Ramer, Paul J. Sidwell. Telling general linguists about Altaic // *Journal of Linguistics*, Volume 35, Issue 1. — Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1999. — p. 65-98.

² Баскаков Н. А. Алтайская семья языков и её изучение / Отв. ред. Е. А. Поцелуевский. — М.: Наука, 1981. — С. 13-16.

³ Iksop Lee, S. Robert Ramsey. *The Korean Language*. — New York: State University of New York Press, 2000. — p. 5-7.

⁴ Jae Jung Song. *The Korean Language: Structure, Use and Context*. — London, New York: Routledge, 2005. — p. 15.

⁵ Roy Andrew Miller. *Japanese and the Other Altaic Languages*. — Chicago: University of Chicago Press, 1971. — xviii, 331 p.

⁶ Старостин С. А. Алтайская проблема и происхождение японского языка. — М.: Наука, Гл. ред. вост. лит., 1991. — 296, [2] с.

місце суттєвий вплив давньокорейської мови на давньояпонську, тобто значна схожість між цими мовами пояснюється не стільки спільністю походження, скільки інтенсивними мовними контактами у давнину⁷. Інші ж наполягають на тому, що ніякої спорідненості взагалі не існує, а наявність численних паралелей у дієслівній морфології повинно трактуватись винятково як результат калькувань та запозичень західної давньояпонської мови із давньокорейської⁸ (у тому числі й завдяки масштабній міграції т.зв. *кікадзінів* – прибульців на Японські острови з території Кореї у 6 – 7 ст. н.е., які відіграли значну просвітницьку роль і мали великий вплив на формування японської державності та суспільства⁹), що свідчить про ареальну, але ніяк не генетичну близькість¹⁰. Нарешті, деякі лінгвісти звертають увагу на схожість японських граматичних структур з малайськими та роблять висновок про «гібридне походження» японської мови, котра включила до свого складу як алтайські, так і малайсько-полінезійські елементи¹¹.

Таким чином, хоча найсучасніші фундаментальні дослідження також ствердно відповідають на питання про генетичну спорідненість японської та корейської мови з тюркськими, монгольськими та тунгусо-маньчжурськими¹², у рамках цієї теорії й досі залишається багато суттєвих контраргументів та недосліджених «білих плям», а тому її правильніше було б вважати добре розробленою гіпотезою, ніж однозначно доведеною теорією.

Важливим «підпитанням» у питанні про належність японської та корейської мов до алтайської мовної макросім'ї є ступінь та характер їхнього генетичного взаємозв'язку (спорідненості) між собою.

Свого часу відомий дослідник Г. І. Рамстедт взагалі відкидав приналежність японської мови до алтайської мовної макросім'ї (в котру він включав тюркські, монгольські, тунгусо-маньчжурські мови та корейську

⁷ Иванов А. Ю. Влияние корейского языка на процесс формирования японского языка // Вестник Центра корееведческих исследований ДВГУ (Материалы международной научной конференции «100 лет корееведения в ДВГУ»). — Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2000. — С. 52-60.

⁸ Alexander Vovin. *Koreo-Japonica: A Re-Evaluation of a Common Genetic Origin*. — Honolulu: University of Hawai'i Press, 2010. — p. 90-91.

⁹ Бойко Ю. О. Корейсько-японські мовні зв'язки V – X ст.: Історико-лінгвістичне дослідження: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. — К.: Ін-т сходознавства імені А. Кримського НАН України, 2009. — С. 12-14.

¹⁰ Alexander Vovin. *Koreo-Japonica: A Re-Evaluation of a Common Genetic Origin*. — Honolulu: University of Hawai'i Press, 2010. — p. 62.

¹¹ Поливанов Е. Д. К работе о музыкальной акцентуации в японском языке (в связи с малайскими) // Статьи по общему языкознанию / Сост. А. А. Леонтьев, под общ. руководством акад. Н. И. Конрада. — М.: Наука, Гл. ред. вост. лит., 1968. — С. 152.

¹² Martine Irma Robbeets. *Is Japanese Related to Korean, Tungusic, Mongolic and Turkic?* — Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2005. — p. 422.

мову¹³) та, відповідно, генетичне споріднення з корейською. З історичного погляду сучасні японська та корейська мова швидше за все сягають єдиного історичного предка, однак ця спорідненість є не прямою (лінійною), а опосередкованою. Хоча існує багато свідчень суттєвого мовного впливу корейської мови на японську (але не навпаки) у 5 – 10 ст. н.е., цей вплив в основному відбився на лексичному складі японської мови¹⁴, а отже пояснити дзеркальну схожість граматичної структури цих двох мов простими запозиченнями неможливо. З приводу «механізму спорідненості» японської та корейської мов нині існують дві гіпотези: японо-когурьоська гіпотеза та гіпотеза «Пуйо-Сілла».

Японо-когурьоська гіпотеза постулює тезу про спорідненість між японською мовою та мовою однієї з протокорейських держав – царства Когурьо (кор. 고구려, кит. 高句驪), що існувало з 1 по 7 ст. на півночі нинішньої Кореї та на півдні Маньчжурії. Ця гіпотеза була вперше запропонована японським дослідником Огура Сімпей¹⁵. Згідно з нею, предки японців, що заснували царство Ямато (яп. やまと, кит. 大和) у 3 – 4 ст. н.е., прибули до Японії з царства Пуйо (кор. 부여, кит. 扶餘) – предка царства Когурьо. Пізніше князі заснували також корейське царство Пекче (кор. 백제, кит. 百濟). У свою чергу, Пекче підтримувало тісні стосунки з Ямато. Сучасний американський лінгвіст Крістофер Беквіт припускає, що в той період японці все ще могли пам'ятати про спорідненість з іншими вихідцями з Пуйо. Беквіт реконструював близько 140 слів когурьоської мови, переважно стародавні топоніми, у котрих упізнаються морфеми, ймовірно споріднені з японською, зокрема, показник родового відмінка *no* і атрибутива *si*¹⁶, на основі чого робиться висновок про пряму спорідненість між корейською та японською мовами, причому мова Когурьо вважається предком саме японської, а не корейської мови¹⁷.

На противагу японо-когурьоській гіпотезі, ряд лінгвістів, зокрема Олександр Вовін та Джеймс Маршал Ангер, вважають когурьоську мову

¹³ Рамстедт Г. Й. Введение в алтайское языкознание: Морфология / Обработ. и изд. Пентти Аалто; пер. с нем. Л. С. Слоним; под ред. и с предисл. Н. А. Баскакова; примеч. Н. А. Баскакова и Г. Д. Санжеева. — М.: Изд-во иностр. лит., 1957. — С. 9-10.

¹⁴ Бойко Ю. О. Корейсько-японські мовні зв'язки V – X ст.: Історико-лінгвістичне дослідження: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. — К.: Ін-т сходознавства імені А. Кримського НАН України, 2009. — С. 24.

¹⁵ 小倉進平「朝鮮語と日本語」、臺北：院書治明、1934。— 63 ページ。

¹⁶ Christopher I. Beckwith. Koguryo: The Language of Japan's Continental Relatives: An Introduction to the Historical-Comparative Study of the Japanese-Koguryoic Languages with a Preliminary Description of Archaic Northeastern Middle Chinese / Second Edition. — Leiden, Boston: Brill, 2007. — p. 118-143.

¹⁷ Ibid., p. 236-249.

предком сучасної корейської^{18, 19}. На їхню думку, так звані «японоподібні» топоніми відносяться здебільшого до центральної частини Корейського півострова а, отже, відображають не когурьоську мову, а колишній субстрат, яким говорили аборигени центру та півдня Кореї. Пізніше було встановлено, що значна кількість «японоподібних» топонімів, а також числівників, виявлених на території царства Сілла (кор. 신라, кит. 新羅), були також поширені в південній частині Корейського півострова, тому вказані лінгвісти припустили, що колись предок японської мови був поширений на території Корейського півострова як субстрат корейської мов. Ангер припускає, що предки культури бронзової / залізної доби Яйой (яп. やよい, кит. 弥生) прийшли до Японії з центральної та південної Кореї. Ця гіпотеза ґрунтується на наступних аргументах: «японоподібні» топоніми не були виявлені ні в північній частині Корейського півострова, ні в південно-західній частині Маньчжурії, де знаходилися історичні царства Пуйо та Когурьо. Навпаки, корейські топоніми були рівномірно поширені на усій території Трьох корейських царств (кор. 삼국, кит. 三國; узагальнена назва давніх царств Когурьо, Пекче та Сілла, що існували з 1 ст. до н.е. до 7 ст.) від Маньчжурії до Корейського півострова. У написах когурьоською мовою траплялися морфеми, що мають аналогічні функції у сучасній корейській мові, наприклад, показник фінального предикату *ti* та називного відмінка *i*.

Таким чином, конкретний механізм генетичної спорідненості японської та корейської мов й досі залишається однозначно не встановленим, як і приналежність обох до алтайської мовної макросім'ї, хоча аргументів на користь цієї теорії є більше, ніж аргументів проти, а самі ці аргументи є переконливішими, ніж у опонентів. Найсерйознішим на сьогодні контраргументом проти генетичної спорідненості є відсутність схожості у лексичному складі японської та корейської мов та відсутність регулярних фонетичних відповідностей на кшталт германських (англ. *hand*, нім. *Hand*, нідерл. *hand*, швед. *hand*, дан. *hånd*, норв. *hånd*; англ. *apple*, нім. *Apfel*, нідерл. *appel*, швед. *äpple*, дан. *æbled*, норв. *eple*; англ. *white*, нім. *weiß*, нідерл. *wit*, швед. *vit*, дан. *hvid*, норв. *hvit* тощо) або романських (фр. *main*, ісп. *mano*, іт. *mano*, порт. *mão*, рум. *mână*; фр. *un*, ісп. *uno*, іт. *uno*, порт. *um*, рум. *unu*; фр. *mourir*, ісп. *morir*, іт. *morire*, порт. *morrer*, рум. *a muri* тощо). Схожість простежується переважно на синтаксичному рівні, а це, на думку критиків «алтайської теорії», свідчить про сильний вплив однієї мови на іншу в рамках єдиного географічного ареалу (знову-таки, подібно до того, як німецька мова перебуваючи у певний історичний період під сильним впливом латини,

¹⁸ Alexander Vovin. From Koguryō to T'amna: Slowly riding to the South with speakers of Proto-Korean // Korean Linguistics, Volume 15, Issue 2 (Jan. 2013). — Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2013. — p. 237-238.

¹⁹ J. Marshall Unger. The Role of Contact in the Origins of the Japanese and Korean Languages. — Honolulu: University of Hawai'i Press, 2009. — p. 87.

перейняла від неї невластивий германським мовам порядок слів у підрядних реченнях з присудком на останньому місці²⁰) внаслідок інтенсивних культурно-історичних контактів, ніж про спільних предків.

Втім, яким би не було пояснення подібностей між граматичною структурою цих двох мов, але ці подібності справді вражаючі: на рівні морфології та граматичних категорій їх можна назвати величезними, а на рівні синтаксису – й взагалі «дзеркальними».

З точки зору морфологічної структури обидві мови належать до аглютинативних, тобто граматичні форми й похідні слова у них утворюються додаванням однозначних афіксів до незмінюваних основ слів. Це характерно як для дієслівної (утворення часових, видових, модальних та ін. форм), так і для ад'єктивної та іменної (утворення відмінкових форм) морфології. У корейській мові спостерігаються залишки сингармонізму, котрі проявляються, наприклад, у наявності у багатьох афіксів двох форм – для вокалічних та консонантних основ, – а у японській мові цього немає.

В обох мовах відсутні спеціальні граматичні форми нереального умовного способу (речення з «якщо» і «якщо б» граматично ідентичні), а нереальне умовне значення виражається лексично (спеціальними прислівниками) або контекстуально. Немає в японській та корейській мовах і спеціальних модальних дієслів, відтінки модальності виражаються численними аналітичними конструкціями.

Майже однаковими є й граматичні категорії дієслів, у тому числі розмаїття видових, дієприслівникових, модальних та ін. форм, а також наявність таких специфічних граматичних категорій, як категорія ввічливості, категорія напрямку дії та гендерно-вікові відмінності у мовленні. Втім, іноді спостерігається ситуація т.зв. «нерівномірного узусу», коли певна граматична форма існує в обох мовах, має в обох мовах однакове значення, але в одній мові вживається частіше, а в іншій – рідше. Наприклад, форма тривалого часу в японській (~て / ~でいる) та корейській (~고 있다) мовах є синонімічною за граматичним значенням, але в японській мові вона статистично вживається на 60%²¹, а то й на всі 70%²² частіше, ніж в корейській

Водночас існують хоча й нечисленні, проте суттєві відмінності: наприклад, у японській мові є два граматичні часи (теперішньо-майбутній та минулий), а у корейській – три (майбутній, теперішній та минулий); корейська система ввічливості є дещо багатоплановішою у порівнянні з

²⁰ Peter von Polenz. Geschichte der deutschen Sprache / erw. Neubearb. d. früheren Darst. von Hans Sperber. — Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1978. — S. 92-99.

²¹ Мазур Ю. Н. Аналогия в образовании ряда аналитических форм корейского и японского языков // Вопросы японской филологии. Вып. 5. / Отв. ред.: И. В. Головин, В. С. Гривнин. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. — С. 48-54.

²² Гусева Е. К. Система видов в современном корейском языке / Отв. ред. Н. А. Сыромятников. — М.: Изд-во вост. лит., 1961. — С. 34.

японською у тому, що стосується кількості дієслівних закінчень та гонорифічних іменників²³, але поступається японській за кількістю особових займенників та гонорифічних суфіксів. Відрізняється й парадигма відмінювання дієслів за основами (кореневими формами), як і кількість та семантика цих основ, але загальний принцип відмінювання шляхом утворення саме кореневих основ, а не шляхом застосування закінчень-флексій, залишається спільним. У японській мові існує окремий клас зв'язок як частина мови (です、だ、である тощо), котрі позначають ідею буття / існування («бути кимось / чимось»), а у корейській мові цю функцію виконують спеціальні дієслова (이다, 아니다 тощо). В обох мовах існують спеціальні граматичні форми пасиву та каузативу, але у корейській мові вони утворюються морфологічно (за допомогою морфем-інфіксів), а у японській – синтетично та використовуються менш широко, ніж у корейській²⁴.

Спільною типовою рисою словотвору японської та корейської мови є майже необмежена продуктивність моделі вербалізації іменників (перетворення їх на дієслова з відповідним змістом) з питоного чи китайського прошарку лексики за допомогою службового дієслова зі значенням «робити» (яп. *する*, кор. *하다*)²⁵.

З точки зору синтаксису обидві мови характеризуються типовим для алтайських аглутинативних мов «рамковим» порядком слів SOV²⁶: об'єкт дії знаходиться між підметом та присудком, підмет може мінятися місцем з обставиною часу, непрямий додаток передує прямому, а присудок завжди стоїть на останньому місці у реченні:

	<i>Підмет</i>	<i>Непрямий додаток</i>	<i>Прямий додаток</i>	<i>Присудок</i>
яп.	彼は	私に	逸話を	言った。
кор.	그는	나에게	일화를	말했다.
	Він	мені	анекдот	розповів.

Морфосинтаксичний рівень обох мов характеризується об'єктивною неможливістю однозначного розмежування слова і словосполучення як через аглутинативний тип формоутворення в означених мовах, так і через

²³ Sang-Yi O-Rauch. *Praktische Grammatik der koreanischen Sprache*. — Hamburg: Helmut Buske Verlag, 2017. — S. 37-38.

²⁴ André Fabre. *Comparaison typologique du japonais et du coréen // Langages: Revue trimestrielle*, 16e année, n°68, 1982: *La linguistique japonaise / sous la direction de André Włodarczyk*. — Paris: Éditions Larousse, 1982. — p. 117-119.

²⁵ 松本隆「韓国語から見えてくる日本語：韓流日本語鍛錬法」、東京：スリーエーネットワーク、2008。— ページ 43。

²⁶ Bruno Lewin. *Abriss der japanischen Grammatik auf der Grundlage der klassischen Schriftsprache / 5., unveränderte Auflage*. — Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2003. — S. 10.

існування істотного шару «проміжний одиниць» – т. зв. стійких граматичних конструкцій (СГК), що знаходяться на межі власне слова, службової морфеми та словосполучення²⁷.

І у японській, і у корейській мові існує поділ форм присудків на заключні та незаклучні (серединні), котрі відрізняються одна від одної не лише синтаксичною функцією, а й морфологічною будовою²⁸, а також поділ підметів на тематичні (відома інформація) та рематичні (нова інформація про тему)²⁹.

Дискусійним залишається питання про природу словозчеплень на кшталт 한국 민족 «корейський народ», 日本列島 «японський архіпелаг» тощо, у яких перший компонент уточнює, конкретизує значення другого³⁰. Такі зчеплення поєднують деякі ознаки складних слів з ознаками словосполучень³¹ і віднести їх однозначно до складних слів чи до словосполучень (сполучень двох простих слів) неможливо.

Як вже згадувалось раніше, базовий порядок слів – SOV (скор. від англ. *Subject-Object-Verb*), однак у рамках даної парадигми порядок слів можна назвати відносно вільним, а основні правила словопорядку зводяться до наступного: а) суворо фіксованою є позиція присудка (у кінці речення) та означення (перед означуваним словом); б) підмет, додаток та обставина розташовуються перед присудком, але їхня позиція є відносно вільною³². На порядок словорозташування впливають ряд факторів: семантичні, синтаксичні, морфологічні, характер об'єкта опису, а також правила, пов'язані з актуальним членуванням речення³³.

²⁷ Peter Sells. Korean and Japanese Morphology from a Lexical Perspective // Linguistic Inquiry, Vol. 26, No. 2 (Spring, 1995). — Cambridge (MA): The MIT Press, 1995. — p. 277-325.

²⁸ 高木丈也「日本語と韓国語の談話におけるいわゆる「中途終了発語文」の出現とその機能」// 社会言語科学、第15巻、第1号、2012年9月、東京：社会言語科学会、2012。— ページ 89-101.

²⁹ 조은숙 「한국어와 일본어의 인지 언어학적 대조 연구」, 서울: 인문사, 2008. — 페이지 152.

³⁰ Мазур Ю. Н. Структура слова в корейском языке // Корейский язык: Сборник статей / ред. колл.: д-р филол. наук Б. К. Пашков (отв. ред.), канд. филол. наук Ф. З. Ким, Ю. Н. Мазур и Ф. В. Мальков. — М.: Изд-во вост. лит., 1961. — С. 123.

³¹ Пашковский А. А. Слитные именные словосочетания в японском языке // Японский язык: Сборник статей / Отв. ред. И. Ф. Вардоль. — М.: Изд-во вост. лит., 1963. — С. 7.

³² Рудницкая Е. Л. Спорные вопросы корейской грамматики: Теоретические проблемы и методы их решения / Отв. ред. д.ф.н., чл.-корр. РАН В. М. Алпатов. — М.: Вост. лит., 2010. — С. 86.

³³ Басс И. И. Порядок слов в японском предложении // Вестник СПбГУ. Сер. 9. Филология. Востоковедение. Журналистика. — Вып. 2., Ч. II, 2007. — СПб.: Изд-во СПбГУ, 2007. — С. 93.

Підрядні речення, за винятком означальних, при звичайному порядку слів (тобто за відсутності інверсії) передують головному³⁴. Підмет підрядного речення стоїть у називному рематичному відмінку (яп. が, кор. 이 / 가), а підмет підрядного означального речення – також у родовому відмінку (яп. の, кор. 의), за винятком випадків, коли все речення загалом виражає зіставлення³⁵. Підрядні речення можуть оформлюватися відмінковими показниками (наприклад, яп. は; кор. 은 / 는, яп. が; кор. 이 / 가, яп. を; кор. 을 / 를 після підрядних у ролі підмета чи додатка або ж яп. こ; кор. 예, яп. は; кор. 은 / 는 після підрядних часу), виходячи з чого з чого деякі японські та корейські лінгвісти вводять поняття відмінювання підрядних речень^{36, 37}, що є частково вірним, якщо врахувати, що японське / корейське підрядне речення в цілому можна розглядати як певний складений член речення, «довге аглютинативне слово»³⁸.

Алтайська гіпотеза в частині прямої етимологічної спорідненості японської та корейської мов є однією з загальноприйнятих в академічному співтоваристві Заходу та Японії, у той час як в обох корейських державах вона не просто «не користується популярністю», а й часто прямо спростовується суто з політичних (або, правильніше сказати, політико-ідеологічних) міркувань. Особливо вороже налаштовані до неї офіційні кола КНДР, де вважається, що корейська мова, по-перше, взагалі не має жодних родичів та є повним ізолятом (цю точку зору у 60-70 роках 20 ст. неодноразово висловлював особисто Кім Ир Сен), а по-друге, є абсолютним автохтоном, тобто сформувалася на території саме Корейського півострова, а точніше, північної його частини. Згідно з офіційною північнокорейською ідеологією, корейська мова була кодифікована ще у часи королівства Когурьо і не має жодного стосунку до японської. Оскільки сьогоднішній північнокорейський режим позиціонує себе як певного «духовного спадкоємця» саме Когурьо (найвоювничішої та наймогутнішої стародавньої корейської держави зі столицею в Пхеньяні), а Японію та японців – як споконвічного запеклого ворога й загарбника³⁹, то будь-яка теорія про спорідненість і тим більше про прото-японський характер мови (та нації) у

³⁴ Natsuko Tsujimura. An Introduction to Japanese Linguistics. — 3rd edition. — Chichester: John Wiley & Sons, 2014. — p. 311.

³⁵ Jin-Mieung Li. Grammaire du coréen. — Tome 1. Hankül (alphabet coréen), phonétique, syntaxe, mots variables (verbes), suffixes fonctionnels. — Paris: P.A.F., 1985. — p. 54-55.

³⁶ 青木博史「日本語の構造変化と文法化」、東京：ひつじ書房、2007。 — ページ 120-123.

³⁷ 장숙인 「한국어 격조사」 서울: 박이정, 2013. — 페이지 59.

³⁸ Bernard Saint-Jacques. Analyse structurale de la syntaxe du japonais moderne. — Tokyo, Paris: Salesian Press / Lib. Klincksieck, 1966. — p. 43.

³⁹ Акуленко В. С. Теория этногенеза корейцев в работах учёных Республики Корея и КНДР: Дисс ... канд. истор. наук. — М.: ИВ РАН, 2019. — С. 59-63.

Когурьо вважається ідеологічною диверсією і тягне за собою кримінальну відповідальність. Втім, офіційна Південна Корея також не в захваті від цієї гіпотези: аргументи на користь спільного коріння з японською мовою в Республіці Корея публікують (та визнають) лише в спеціалізованих лінгвістичних та історичних виданнях⁴⁰, у той час як у науково-популярній літературі і навіть у підручниках для шкіл вона відкидається як «японські вигадки колоніальної епохи з метою асиміляції корейської нації»⁴¹.

Історичний розвиток японської та корейської як окремих мов також має низку спільних рис, хоча багато в чому й відрізняється, що пояснюється відмінностями в становищі у відповідних суспільствах та неоднаковим характером функціонування цих мов до середини 20 століття (корейська мова отримала статус державної лише після поразки Японської імперії у Другій світовій війні у серпні 1945 року, у той час як японська мова набула офіційного статусу ще у 1870-ті роки⁴²). Так, до початку реставрації Мейдзі (1868 р.) функцію державної мови та мови літературної творчості у Японії виконувала класична японська мова *бунго* (яп. 文語, букв.: «писемна мова»), «законсервована» літературна мова періоду Хейан (794 – 1185 рр.)⁴³, котра протиставлялась розмовній мові *кого* (яп. 口語, букв.: «усна мова»), тобто власне сучасній японській мові. У Кореї до 1910 року функція державної та літературної мови була закріплена за мовою ханмун (кор. 한문 / 漢文, поверхнево корейзована форма класичної писемної китайської мови *веньянь*⁴⁴), а з 1910 до 1945 року – за японською мовою.

Сучасні стандартні варіанти обох мов були кодифіковані у середині 20 століття: у Японії – після 1945 року шляхом фактичної відмови від бунго, спрощення системи письма, перегляду активних одиниць рекомендованого слововжитку та демократизації вживання певних граматичних моделей⁴⁵ (недотримання цих спрощень згодом почало сприйматись як «ознака імперської мови» та навіть «мовний мілітаризм»), а у Кореї – внаслідок поділу країни на дві держави та, відповідно, формування двох різновидів

⁴⁰ Bruno Lewin. Japanese and Korean: The Problems and History of a Linguistic Comparison // The Journal of Japanese Studies, Vol. 2, No. 2 (Summer, 1976). — Seattle: The Society for Japanese Studies / University of Washington, 1976. — p. 389-412.

⁴¹ 임지현 「근대 한국, “제국” 과 “민족”의 교차로」 서울: 책과함께, 2011. — 페이지 87.

⁴² Kai Vogelsang. China und Japan: Zwei Reiche unter einem Himmel: Eine Geschichte der sino-japanischen Kulturbeziehungen. — Stuttgart: Kröner Verlag, 2020. — S. 264.

⁴³ Nicolas Tranter. Classical Japanese (Chapter 8) // The Languages of Japan and Korea / Edited by Nicolas Tranter. — London, New York: Routledge, 2012. — p. 212.

⁴⁴ Nam Pung-hyun. Old Korean (Chapter 3) // The Languages of Japan and Korea / Edited by Nicolas Tranter. — London, New York: Routledge, 2012. — p. 41-42.

⁴⁵ Bjarke Frellesvig. A History of the Japanese Language. — Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2010. — p. 404-412.

літературної мови – *пхьоджунмаль* (표준말, букв.: «стандартна мова»; кодифікована ще у 1933 році, але не отримала тоді державного статусу) з опорною сеульською говіркою центрального діалекту у Республіці Корея та *мухвао* (문화어, букв.: «культурна мова»; офіційно введена у 1966 році) на базі пхеньянської говірки у КНДР з певними фонетичними, пунктуаційними, лексичними та, меншою мірою, граматичними розбіжностями⁴⁶.

Отже, японська та корейська мова – типологічні близнюки із дзеркальною подібністю на рівні семантики морфологічних одиниць й типології синтаксичних структур та, швидше за все, найближчі родичі. Додаткової схожості цим мовам додає величезний прошарок лексики (переважно наукових, технічних, юридичних, суспільних та ін. термінів, стилістично високих літературних лексем тощо), запозиченої з китайської мови (у японській мові кількість китайських слів складає приблизно 45-50%, а у корейській - перевищує 60%), котрі в обох мовах (як і, власне, в китайській) записуються однаковими ієрогліфами⁴⁷ та, внаслідок походження цих слів з одного джерела, більш-менш схоже вимовляються.

Безумовно, однозначне наукове підтвердження алтайської гіпотези – справа майбутніх серйозних досліджень, якщо таке підтвердження взагалі може відбутися, зважаючи на відсутність зв'язних текстів прото-японською та прото-корейською мовами і той факт, що будь-яка мовна реконструкція неминуче містить суттєвий елемент умовності, а тому не може вважатися стовідсотково надійним доказом. Однак на сьогодні, враховуючи колосальний ступінь структурної схожості між мовами, що описуються, ця гіпотеза видається лінгвістичному співтовариству найбільш ймовірною, а вищезгадана структурна схожість якраз і служить одним з основних непрямих аргументів на користь алтайської гіпотези, позаяк подібну «граматичну дзеркальність» неможливо пояснити виключно взаємовпливом та інтенсивними контактами між носіями цих мов у межах спільного ареалу, нехай навіть дуже довготривалими⁴⁸ (чомусь аналогічна багатосотрічна інтенсивна ареальна взаємодія з китайською мовою не вплинула на граматичний устрій цих трьох мов та не «перетворила» китайську мову на аглутинативну або японську та корейську мови – на ізолюючі). Не можна скидати з рахунків і т.зв. конвергентну гіпотезу, згідно з якою японська – мова змішаного типу, де ще у глибоку давнину (доба Дзьомон) були схрещені мови двох (ностратичної і австро-тайсько-австразійської) макросімей, а

⁴⁶ Ki-Moon Lee, S. Robert Ramsey. A History of the Korean Language. — Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2011. — p. 291-292.

⁴⁷ Blin Raoul et Tamba Irène. Géo-linguistique du coréen et du japonais // Faits de langues, N° 17: Coréen-japonais / sous la direction de Raoul Blin et Irène Tamba. — Gap, Paris: Ophrys, 2001. — p. 15-16.

⁴⁸ Roy Andrew Miller. Languages and History: Japanese, Korean, and Altaic. — Hong Kong, Bangkok: Orchid Press, 2006. — p. 19.

пізніше й мови третьої, сино-тибетської макросім'ї – китайської⁴⁹, але ця теорія не пояснює причину структурно-граматичної схожості між японською та корейською мовами, а навпаки, концентрує свою увагу виключно на лексиці та дослідженні етимології (причому безсистемному) деяких морфем. Втім, конвергентна теорія видається цілком справедливою щодо фонетики японської мови, яка у давнину належала до полінезійського типу, але з часом зазнала видозмін і «алтаїзувалася» під впливом корейської мови⁵⁰.

У випадку, якщо за мету ставиться суто практичне оволодіння японською та / чи корейською мовою, а не їх глибоке теоретичне дослідження, то з дидактичних міркувань вважається розумним виходити з певного спрощення питання, що дискутується, і умовно прийняти версію про етимологічну близькість, функціональну подобу морфологічних одиниць і дзеркальну паралельність синтаксичних структур (через можливість використання прямих аналогій), оскільки це значно полегшуватиме, наприклад, одночасне вивчення двох мов, а також вивчення однієї мови після іншої.

⁴⁹ Бондар О. І. Японська мова як наслідок взаємодії мов ностратичної і австротайсько-австронезійської макросімей // Мовознавство: науково-теоретичний журнал Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України та Українського мовно-інформаційного фонду НАН України. — № 6 (листопад-грудень), 2012. — К.: Академперіодика, 2012. — С. 62.

⁵⁰ Reiko Shimamori. Grammaire japonaise systématique. Vol. I. — 2ème éd revue et augmentée. — Paris: Librairie d'Amérique et d'Orient Jean Maisonneuve, 2000. — p. 1.

1. Загальні граматичні особливості японської мови

1.1. Порядок слів та структура речення

Японське речення характеризується суворим порядком слів, який у жодному разі не можна змінювати. Порядок слів у японській мові належить до типу SOV (Subject-Object-Verb), тобто підмет завжди займає перше місце, а присудок – останнє місце у реченні (після присудка не може стояти нічого, окрім службових часток, які не є членами речення), додаток та обставина передують присудкові, а означення завжди стоїть перед означуваним словом. Ця структура речення є фіксованою та не залежить від комунікативного типу висловлювання (ствердження, заперечення, питання, наказ, заклик тощо).

Підмет	Додаток		Присудок
	Означення	Означуваний член	
私は	ウクライナの	学生	です。
Я	українським	студентом	є.
山田さんも	学生		ですか。
Пан Ямада теж	студентом		є?
これは	日本語の	本	ではない。
Це	японською мовою	книга	не є.

Усі члени речення, окрім присудка, можуть випускатися. Якщо із контексту зрозуміло, про що або про кого йдеться, то підмет, виражений займенником чи іменником, переважно випускається: トヨタ自動車株式会社員です。«[Я –] співробітник корпорації “Toyota”», 日本語の新聞です。«[Це –] газета японською мовою» тощо. В аналогічних випадках випускатися може й означуваний член речення, але показник означення – маркер родового відмінку の – при цьому зберігається: これは私のです。«Це – моє».

Обставини часу («сьогодні», «завтра», «зараз» тощо) можуть як йти після підмета, так і передувати йому, а також займати його місце. Іншими словами, позиція обставини – відносно гнучка та залежить від того, на який член речення мовець прагне зробити смисловий наголос: на підмет чи обставину (і на яку саме обставину за наявності двох). Крім того, за необхідності його емфатичного виділення на перше місце у реченні може ставитись і додаток.

Порівняйте синтаксичні структури наступних речень:

Підмет	Додаток	Присудок
太郎は	本を	読みます。
Таро	книжку	читає.

Додаток	Підмет	Присудок
本を	太郎は	読みます。
Книжку	Таро	читає.

Обст. часу	Підмет	Додаток	Присудок
今	太郎は	本を	読みます。
Зараз	Таро	книжку	читає.

Обст. місця	Підмет	Обст. часу	Додаток	Присудок
図書館で	太郎は	今	本を	読みます。
У бібліотеці	Таро	зараз	книжку	читає.

1.2. Комунікативні типи речень та стилі мовлення

У японській мові виділяється чотири комунікативних типи речень (розповідні (з двома підтипами: стверджувальні та заперечні), питальні, спонукальні та закличні), які корелюються з триступінчатою ієрархічною системою стилів мовлення. Формальне вираження стилю мовлення є обов'язковою граматичною категорією, яка вказує на характер взаємин між мовцем та співрозмовником у зв'язку з віком, соціальним статусом, близькістю знайомства та особливостями комунікативної ситуації. Від комунікативного типу речення та стилю мовлення залежить вибір конкретної граматичної форми заключного присудка. Три стилі мовлення поділяються на *неформальний (простий) стиль* (1-й рівень – じょうたい 常体, букв.: «звичайна форма») та *формальні (ввічливі) стилі* (2-й рівень – けいたい 敬体, букв.: «ввічлива форма», нейтрально-ввічливий стиль та 3-й рівень – けいご 敬語, букв.: «ввічлива / шаноблива мова», *кейго*, який має три підтипи (реєстри шанобливості): 3(а) – вираження шанобливості до співрозмовника / слухача, 3(б) – підкреслення скромності по відношенню до самого себе, мовна «самозневажливість» та 3(в) – підкреслення офіційного характеру мовлення); 2-й рівень може комбінуватися з будь-яким підтипом (реєстром) 3-го рівня у залежності від умов та характеру конкретної ситуації спілкування.

Стилi мовлення / рiвнi ввiчливостi			
1-й	2-й	3-й	2-й + 3в
これは本だ。	これは本です。	これは本である。	これは本でございます。
Це – книжка.			

Крім того, форми заключних присудків 3-го рівня можуть мати різне морфологічне оформлення в залежності від того, на що саме робиться смисловий акцент: мовець описує власні дії (покірність, скромність, самозневажливість) чи дії 2-ї / 3-ї особи (підкреслена ввічливість, шанобливість до цієї особи).

<i>Проста форма</i>	<i>Ввічливість по відношенню до співрозмовника</i>	<i>Скромність по відношенню до себе</i>
彼が佐藤さんを待つ。	先生がお待ちになる。	先生をお待ちする。
Він чекає на Сато.	Вчитель чекає.	[Ми] чекаємо на Вас, учителю.

Система вираження ввічливості є значно ширшою ніж та, що представлена у таблиці. Загалом стильові форми функціонують не настільки ж «механічно», як, скажімо, часові, оскільки для вживання того чи іншого стилю мовлення слід враховувати низку чинників: вік та соціальний статус співрозмовника, ступінь знайомства з ним (близьке / віддалене), умови здійснення комунікації.

1.3. Еліптичний характер японських речень

Еліптичними називаються речення, у яких випущено один або більше головних членів з огляду на те, що і за їхньої відсутності зміст речення залишається зрозумілим. Подібні речення є вкрай розповсюдженими у японській мові. За умови, що сенс висловлювання залишатиметься зрозумілим (а, точніше, правильно зрозумілим), випускатися може майже будь-який член речення, окрім присудка. Наприклад, у питанні, адресованому безпосередньо співрозмовникові どこ行きますか。«Куди йдете?», випущено відмінковий показник *に* або *へ*, що вказує на напрямок, а також підмет-особовий займенник *あなた* «Ви». Випущення особових займенників взагалі є найрозповсюдженішим видом еліпсу. Якщо з контексту чи / та дієслівної форми зрозуміло, про кого саме йдеться, то вживання особового займенника (будь-якої особи, але особливо «я» / «ми» та «ти» / «ви») та навіть іменника-підмета сприймається носіями мови як надмірне та навіть неввічливе; відтак вживання особових займенників як таких у японській мові можна вважати не обов'язковим, а факультативно-уточнюючим.

Речення взагалі може складатися з одного присудка. У таких випадках мається на увазі, що підметом виступає 1-ша особа: 食べました。«[Я] поїв».

Також у розмовній мові доволі часто (за умови збереження зрозумілості висловлювання) випускаються службові слова та

морфема на кшталт відмінкових показників は (називний тематичний відмінок), が (називний рематичний відмінок), を (родовий відмінок), に (давальный відмінок) тощо, а також морфем-показників множини ~^{たち}達、~^{がた}方、~^{ども}ら、~^{ども}供 тощо. Останні взагалі вживаються лише з живими іменниками і переважно у тих випадках, коли факт множинності не виражений іншими засобами (наприклад, числівником, словами на кшталт «багато» / «мало» тощо), але його потрібно підкреслити, наголосити. Крім того, при перерахунку однорідних іменних членів речення морфема-показник множини може приєднуватися не до кожного з них, а лише до останнього (т.зв. репрезентативна множина): 親会には、教職員、両親、生徒^達が参加しました。 «У зборах брали участь учителі, батьки та учні».

1.4. Граматичні особливості іменників

Іменники у японській мові не мають категорії граматичного роду та означеності / неозначеності (артиклів), натомість мають категорію відмінка, та, обмежено і факультативно, категорію однини / множини (виражається за допомогою суфіксів ~^{たち}達、~^{がた}方、~^{ども}ら、~^{ども}供 лише у живих іменників та деяких займенників; речення 私はこの人を知っています。 може перекладатися як однією («Я знаю цю людину»), так і множиною («Я знаю цих людей»), а вживання ~^{たち}達 конкретизує множинність, робить на ній смисловий наголос: 私はこの人^達を知っています。 «Я знаю цих людей»).

За необхідності підкреслення означеного характеру іменника вживаються вказівні займенники この、その、あの (男 «[якийсь / будь-який] чоловік» та この男 «[саме цей] чоловік»), а за необхідності вказівки на стать живого іменника – службові префіксальні іменники 男性^{だんせい}~ / 男子^{だんし}~ «чоловік» та 女性^{じょせい}~ / 女子^{じょし}~ «жінка» або відіменникові префіксальні морфемі 男^{おとこ}~ «чоловік» та 女^{おんな}~ «жінка» (男性^{だんせい}警察官 «чоловік-поліцейський» та 女性^{じょせい}警察官 «жінка-поліцейський»; 男^{おとこ}先生 «учитель-чоловік» та 女^{おんな}先生 «учитель-жінка» тощо).

Зауважимо, що іменники-позначення більшості професій, а також саме слово 人 «людина» за замовчуванням передбачають чоловічий рід, а отже не потребують конкретизації чоловічого роду, але натомість потребують конкретизації жіночого роду. Наприклад, під その人 у 99% випадків мається на увазі саме «цей чоловік», а «ця жінка» – це вже その女. Аналогічно, 所長 «начальник, директор» за замовчуванням –

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	xiv
Генетичні зв'язки та типологічна характеристика японської мови.....	xvi
1. Загальні граматичні особливості японської мови.....	1
1.1. Порядок слів та структура речення.....	1
1.2. Комунікативні типи речень та стилі мовлення.....	2
1.3. Еліптичний характер японських речень.....	3
1.4. Граматичні особливості іменників.....	4
1.5. Граматичні особливості предикатів.....	5
1.6. Просте ускладнене речення.....	6
1.7. Складне речення.....	7
1.8. Лексико-граматичні засоби вираження ввічливості.....	8
1.9. Ономапоетична лексика.....	8
1.10. Стилiстичні синоніми <i>ваго</i> , <i>канто</i> та <i>гайрайго</i>	10
1.11. Фонетико-граматичні стягнення морфем у розмовній мові.....	12
2. Іменники.....	14
2.1. Іменники-звертання та терміни спорідненості.....	14
2.2. Розмовно-побутові іменники та сленгові іменникові афікси.....	18
2.3. Шанобливі префікси іменників.....	21
2.4. Іменникові суфікси ввічливості.....	24
2.5. Множина іменників.....	28
2.6. Службові та відносні іменники.....	32
2.6.1. Службові іменники.....	32
2.6.1.1. 時 / とき «час».....	32
2.6.1.2. 頃 / ころ «приблизний проміжок часу; приблизний період».....	33
2.6.1.3. 頃 / ごろ «приблизний момент у часі».....	33
2.6.1.4. 場合 «випадок; обставини».....	33
2.6.1.5. ごとし / 如し / 若し «подоба; подібність, схожість».....	34
2.6.1.6. はず / 筈 «повинен; вимушеність».....	35
2.6.1.7. 所 «місце».....	35
2.6.1.8. つもり / 積(も)り «намір».....	36
2.6.1.9. わけ / 訳 «1. сенс, сутність; 2. причина, привід; 3. обставини».....	37
2.6.1.10. よう / 様 «подоба; подібність, схожість».....	37

2.6.2. Відносні іменники.....	38
2.6.2.1. 間 «проміжок; поміж; серед».....	38
2.6.2.2. 後 «задня частина; після; іззаду».....	39
2.6.2.3. 上 «верх, верхня частина; на, над, вище».....	39
2.6.2.4. 後ろ «задня частина, спина; іззаду».....	40
2.6.2.5. 内 «середина, внутрішня частина; всередині; під час, впродовж».....	40
2.6.2.6. 下 «низ, нижня частина; під, нижче».....	40
2.6.2.7. 隣り «сусідство; сусід; поряд, поруч, по сусідству».....	41
2.6.2.8. 中 «середина, внутрішня частина; всередині; під час, впродовж».....	41
2.6.2.9. 左 «ліва сторона; ліворуч».....	42
2.6.2.10. 前 «передня частина; перед; спереду».....	42
2.6.2.11. 右 «права сторона; праворуч».....	43
2.7. Субстантивација.....	43
2.7.1. Субстантивуючий ад'єктивний суфікс ~さ.....	44
2.7.2. Субстантивуючий ад'єктивний суфікс ~み.....	44
2.7.3. Субстантивуючий ад'єктивний суфікс ~く.....	44
2.7.4. Субстантивуючий вербальний суфікс ~方.....	45
2.7.5. Субстантивуючий вербальний суфікс ~よう.....	45
2.8. Субстантиватори.....	46
2.8.1. Субстантиватор の.....	48
2.8.1.1. Модальна кінцівка の(ん)です/だ.....	49
2.8.2. Субстантиватор こと.....	51
2.8.3. Порівняння субстантиваторів の та こと.....	56
2.8.4. Субстантиватор もの.....	57
2.8.5. Порівняння субстантиваторів の та もの.....	58
2.8.6. Субстантиватор ところ.....	58
3. Займенники.....	60
3.1. Особові займенники.....	60
3.1.1. Особові займенники 1-ї особи.....	61
3.1.2. Особові займенники 2-ї особи.....	64
3.1.3. Особові займенники 3-ї особи.....	68
3.1.4. Зворотні займенники.....	70
3.2. Вказівні займенники.....	71
3.2.1. Вказівні предметні займенники.....	72
3.2.2. Вказівні означально-присвійні займенники.....	74

3.2.3. Вказівні локативні займенники.....	74
3.2.3.1. Займенники місця.....	75
3.2.3.2. Займенники напрямку.....	76
3.2.3.3. Граматичні особливості вказівних локативних займенників.....	77
3.2.4. Вказівні порівняльно-означальні займенники.....	78
3.2.5. Вказівні адвербіальні займенники.....	80
3.2.6. Вказівні займенники міри-ступеня.....	83
3.3. Питальні займенники.....	84
3.3.1. Питальні займенники з коренем ど~.....	84
3.3.2. Питальні займенники з коренем な~.....	89
3.3.3. Питальні займенники з коренем い~.....	92
3.4. Неозначені займенники.....	93
3.5. Заперечні займенники.....	96
3.6. Узагальнюючі займенники.....	97
3.7. Префіксальні займенникові сполучення.....	100
4. Числівники.....	102
4.1. Власне японські числівники.....	102
4.2. Числівники китайського походження.....	103
4.3. Арабські цифри на письмі.....	107
4.4. Синтаксичні функції числівникових сполучень.....	108
4.5. Ієрогліфи-дайдзі.....	110
4.6. Дроби.....	111
4.7. Вимовляння номерів телефонів, банківських рахунків, шифрів, цифрових кодів тощо.....	111
4.8. Порядкові числівники.....	112
4.9. Приблизна лічба.....	113
4.10. Рахівні суфікси.....	114
4.11. Похідні числові сполучення.....	119
4.12. Позначення часових відрізків.....	120
5. Прислівники.....	125
5.1. Морфологічна класифікація прислівників.....	125
5.2. Семантико-функціональна класифікація прислівників.....	128
5.2.1. Прислівники способу дії.....	128
5.2.2. Прислівники міри-ступеня.....	128
5.2.3. Модальні прислівники.....	129
5.2.4. Кількісні прислівники.....	132
5.2.5. Прислівники часу.....	132

5.2.5.1. Темпоральні іменні прислівники.....	133
5.2.6. Прислівники предикації.....	135
5.2.7. Сполучні прислівники.....	136
5.3. Частки після прислівників.....	136
6. Частки.....	137
6.1. Відмінкові показники.....	137
6.1.1. Називний тематичний відмінок: показник は.....	138
6.1.2. Називний рематичний відмінок: показник が.....	140
6.1.3. Порівняння は та が.....	141
6.1.4. Композитні відмінкові показники.....	144
6.1.5. Родовий відмінок: показник の.....	145
6.1.6. Знахідний відмінок: показник を.....	147
6.1.7. Давальний відмінок: показник に.....	148
6.1.8. Відмінок напрямку: показник へ.....	151
6.1.9. Орудний відмінок: показник で.....	152
6.1.10. Різниця між で та に при позначенні місця.....	155
6.1.11. Сполучний відмінок: показник と.....	157
6.1.12. Відкладний відмінок: показник から.....	158
6.1.13. Порівняльний відмінок: показник より.....	160
6.1.13.1. Порівняльні конструкції.....	162
6.1.14. Граничний відмінок: показник まで.....	164
6.1.15. Подвійні відмінки.....	166
6.2. Власне частки.....	168
6.2.1. Обмежувальні частки.....	168
6.2.1.1. だけ «тільки, лише».....	168
6.2.1.2. ばかり «тільки, лише».....	169
6.2.1.3. しか «тільки, лише».....	171
6.2.1.4. のみ «тільки, лише».....	171
6.2.1.5. まで «1. допоки; 2. аж до, і навіть; 3. тільки, лише».....	172
6.2.2. Частки приблизного рахунку.....	172
6.2.2.1. ごろ «приблизно, близько».....	172
6.2.2.2. ぐらい «приблизно, близько».....	173
6.2.2.3. Інклюзивна частка 付き.....	173
6.2.2.4. Дистрибутивна частка ずつ.....	174
6.2.3. Підкреслювально-тематичні частки.....	174
6.2.3.1.こそ «саме, якраз; власне».....	174

6.2.3.2. さえ «навіть».....	175
6.2.3.3. でも «навіть».....	177
6.2.3.4. も «також, теж».....	177
6.2.3.5. は «щодо / що стосується...».....	179
6.2.4. Заклучні модально-експресивні частки.....	180
6.2.4.1. Питальні частки.....	181
6.2.4.2. Імперативні частки.....	182
6.2.4.3. Частки, що пом'якшують категоричність.....	184
6.2.4.4. Частки, що підсилюють категоричність.....	186
6.2.4.5. Контактвстановлюючі частки.....	195
6.2.4.6. Цитаційні частки.....	199
6.2.4.7. Експресивні частки.....	201
7. Післяйменники.....	207
7.1. Післяйменники китайського походження.....	207
7.2. Відіменні післяйменники японського походження.....	209
7.3. Віддієслівні післяйменники японського походження.....	212
7.3.1. Керування віддієслівних післяйменників.....	215
7.3.2. Багатозначність віддієслівного післяйменника に依って.....	223
7.3.3. Особливості вживання віддієслівних післяйменників にしては та としては.....	224
7.3.4. Дієслівні післяйменникові сполучення.....	225
8. Сполучники.....	226
8.1. Класифікація сполучників.....	226
8.2. Сурядні сполучники.....	227
8.2.1. Сполучники と、及び、並びに、や、……や、……など.....	228
8.2.2. Сполучники が、けれども(けれど、けど、だけど)、しかし(し かしながら)、だが.....	229
8.2.3. Сполучники そうして、そして、し、又、且つ.....	230
8.2.4. Сполучники 又は、若しくは、或は、か、それとも、や.....	231
8.3. Підрядні сполучники.....	233
8.4. Утворення сполучників.....	234
9. Прикметники.....	235
9.1. Предикативні прикметники.....	236
9.1.1. Службові предикативні прикметники 深い та 高い.....	236
9.1.2. Службові предикативні прикметники 難い、辛い、がたい、易い та 良い.....	236
9.1.3. Ад'єктивні суфікси ～っぽい та ～臭い.....	237

9.1.4. Конструкція ごちが / の良い.....	238
9.1.5. Особливий службовий предикативний прикметник ない.....	238
9.1.6. Основи предикативних прикметників.....	238
9.1.6.1. 1-ша основа.....	239
9.1.6.2. 2-га основа.....	240
9.1.6.3. 3-тя основа.....	242
9.1.6.4. 4-та основа.....	244
9.1.6.5. 5-та основа.....	245
9.2. Віддієслівні прикметники.....	245
9.3. Напівпредикативні прикметники.....	249
9.3.1. Граматичні форми напівпредикативних прикметників.....	251
9.4. Непредикативні прикметники.....	255
9.5. Ступені порівняння прикметників.....	256
9.6. Ад'єктивні дієслова на ～がる.....	257
10. Зв'язки.....	259
10.1. Власне зв'язки.....	259
10.2. Модальні кінцівки.....	264
10.2.1. Модальна кінцівка らしい.....	267
11. Дієслова.....	270
11.1. Перехідні та неперехідні дієслова.....	270
11.2. Основи дієслів.....	274
11.2.1. Перша дієвідміна.....	275
11.2.2. Друга дієвідміна.....	277
11.2.3. Нерегулярна дієвідміна.....	280
11.2.4. Функції дієслівних основ.....	281
11.2.4.1. 1-ша основа.....	282
11.2.4.2. 2-га основа.....	282
11.2.4.3. 3-тя основа.....	283
11.2.4.4. 4-та основа.....	284
11.2.4.5. 5-та основа.....	284
11.3. Закінчення заключної форми нейтрально-ввічливого стилю ～ます.....	285
11.4. Семантична класифікація дієслів.....	286
11.5. Атрибутивні форми дієслів.....	289
12. Синтаксичні типи речень.....	291
12.1. Просте непоширене речення.....	291
12.2. Просте поширене речення.....	292

12.3. Складносурядне речення.....	293
12.4. Складнопідрядне речення.....	293
13. Видо-часові форми предикатів.....	296
13.1. Форма теперішньо-майбутнього часу.....	296
13.2. Форма минулого часу.....	298
13.2.1. Утворення простої форми минулого часу.....	299
13.2.2. Утворення нейтрально-ввічливої форми минулого часу.....	302
13.2.3. Використання форми минулого часу.....	302
13.3. Форма результативного виду на ~て / ~である.....	303
13.4. Форма тривалого виду на ~て / ~でいる.....	305
13.4.1. Форма тривалого виду на ~つつある.....	307
13.5. Форма дистантивного виду на ~て / ~でいく.....	308
13.6. Форма апроксимативного виду на ~て / ~でくる.....	309
13.7. Форма атемптивного виду на ~て / ~でみる.....	311
13.8. Форма цільового виду на ~て / ~でおく.....	313
13.9. Форма завершеного виду на ~て / ~でしまう.....	315
13.10. Форма емпатичного виду зі службовим словом ところ.....	317
14. Модальні закінчення предикатів.....	319
14.1. Форма 5-ї основи дієслова.....	319
14.2. Ймовірнісні форми.....	320
14.2.1. Форма 5-ї основи предикативних прикметників.....	320
14.2.2. Форми на だろう / でしょう / であろう.....	321
14.2.3. Похідні конструкції з імовірнісними формами.....	321
14.2.4. Модальна зв'язка かも知れない.....	322
14.2.5. Гіпотетична конструкція ところでした / ところだった.....	322
14.3. Дезидеративні форми.....	322
14.3.1. Форма на ~たい(と思う).....	323
14.3.2. Форма на ~たがる.....	324
14.3.3. Форма «5-та основа дієслова + と思う / と考える».....	324
14.3.4. Форма наがほしい.....	325
14.3.5. Форма наをほしがる.....	326
14.3.6. Форма на ~て / ~でほしい.....	326
14.3.7. Форми зі службовим іменником つもり.....	326
14.4. Заперечно-ймовірнісні форми на ~まい.....	328
14.5. Форма із суфіксом ~べき(だ / です / である).....	330
14.6. Евіденційні форми.....	330

14.6.1. Форма на ~みたい(だ/です/である).....	331
14.6.2. Форма на ~そう(だ/です/である) (1).....	331
14.6.3. Форма на ~って(ね).....	332
14.6.4. Форма на ~そう(だ/です/である) (2).....	332
14.6.5. Форма на ~らしい(だ/です/である).....	333
14.6.6. Форми зі службовим словом よう.....	333
14.6.7. Форма на ~ごとし(だ/です/である).....	336
14.7. Евалюативні (оціночні) форми.....	337
14.7.1. Форма на ~の(ん) (だ/です/である).....	337
14.7.2. Форма на ~はず(だ/です/である).....	337
14.7.3. Форми з модальними кінцівками に違いない та に相違ない.....	338
14.7.4. Форма на ~わけ(だ/です/である).....	339
15. Службові адвербіальні морфеми.....	341
15.1. だって «також, теж».....	341
15.2. すら «навіть».....	341
15.3. なんか «такий як / на кшталт...», «якийсь там».....	341
15.4. なんて «такий як / на кшталт...», «якийсь там».....	342
15.5. ほど.....	342
15.6. など.....	343
15.7. と.....	343
16. Пасивні речення.....	345
16.1. Утворення пасивних форм.....	345
16.2. Вживання пасивних форм.....	346
16.2.1. Речення із власне пасивним значенням.....	347
16.2.2. Речення із непасивним значенням.....	348
16.3. Особливості вживання に、から та によって із суб'єктом у пасивних реченнях.....	349
17. Каузативні та каузативно-пасивні речення.....	351
17.1. Каузативні речення.....	351
17.1.1. Утворення каузативних форм.....	351
17.1.2. Вживання каузативних форм.....	353
17.1.3. Сполучення каузативних форм із формами директиву.....	354
17.2. Каузативно-пасивні речення.....	354
17.2.1. Вживання каузативно-пасивних форм.....	356
18. Потенційні речення.....	358

18.1. Потенційні форми дієслів.....	358
18.2. Форми на ~うる / ~える.....	361
18.3. Конструкція ことができる.....	363
19. Категорія директиву.....	368
19.1. Форми (~て / ~で)やる、(~て / ~で)上げる、(~て / ~で)差し上げる.....	368
19.2. Форми (~て / ~で)くれる、(~て / ~で)下さる.....	371
19.3. Форми (~て / ~で)もらう、(~て / ~で)いただく.....	372
19.4. Сполучення різних директивних форм.....	374
19.5. Похідні директивні конструкції.....	374
19.6. Зіставлення директивних форм.....	376
20. Шанобливі та скромні форми дієслів.....	378
20.1. Регулярні шанобливі форми.....	378
20.1.1. Аналітичні регулярні шанобливі форми.....	378
20.1.2. Пасивні регулярні шанобливі форми.....	379
20.2. Регулярні скромні форми.....	379
20.2.1. Аналітичні регулярні скромні форми.....	380
20.2.2. Синтетичні регулярні скромні форми.....	380
20.3. Нерегулярні шанобливі та скромні форми.....	381
20.4. Просторічні форми дієслів.....	383
20.5. <i>Keigo</i> як стиль мовлення.....	384
20.6. Нейтрально-ввічливий стиль мовлення.....	385
20.7. Простий стиль мовлення.....	386
21. Заперечні форми предикатів.....	387
21.1. Заперечення на ~ません.....	387
21.2. Заперечення на ない.....	388
21.3. Заперечення на 勿し.....	390
21.4. Заперечення на ~ず(に) / ~ざる.....	391
21.5. Заперечення на ~ぬ / ~ん.....	393
21.6. Подвійне заперечення.....	395
21.7. Заперечення як частина модальних конструкцій зобов'язання.....	397
22. Питальні речення.....	399
22.1. Інтонаційно виражене питання.....	399
22.2. Граматично виражене питання.....	399
22.3. Альтернативні питання.....	401
22.4. Риторичні питання.....	401

22.5. Питальні речення з додатковими модальними відгінками.....	402
22.6. Непрямі (цитаційні) питання.....	402
22.7. Заперечні питання.....	403
23. Зобов'язальні, уступні, дозвільні та забороняючі конструкції.....	404
23.1. Зобов'язальні конструкції.....	404
23.1.1. Умовно-заперечні зобов'язальні конструкції.....	404
23.1.2. Зобов'язальна форма із суфіксом ～べき(だ / です / である).....	405
23.1.3. Зобов'язальна форма на ～はず(だ / です / である).....	406
23.1.4. Стійкі граматичні конструкції зі значенням зобов'язання.....	406
23.2. Уступні конструкції.....	408
23.3. Дозвільні конструкції.....	409
23.4. Забороняючі конструкції.....	410
24. Імперативні конструкції.....	413
24.1. Прості фамільярні імперативні форми.....	413
24.2. Ввічливі фамільярні імперативні форми.....	414
24.3. Дружні фамільярні імперативні форми.....	414
24.4. Класичні імперативні форми.....	414
24.5. Нейтрально-ввічливі імперативні форми.....	415
24.6. Прості фамільярні заперечні імперативні форми.....	415
24.7. Нейтрально-ввічливі заперечні імперативні форми.....	415
24.8. Альтернативні імперативні форми.....	416
24.9. Шанобливі імперативні форми.....	417
24.10. Директивні форми у функції імперативних.....	418
25. Цитаційні форми.....	419
25.1. のことだ / です.....	419
25.2. という.....	419
25.3. って.....	423
25.4. によると / によれば та では.....	423
25.5. Пряма мова.....	424
25.6. Непряма мова.....	427
25.7. Фонетична особливість дієслова 言う.....	429
26. З'єднувальні (сполучні) морфеми та словоформи.....	430
26.1. З'єднувальні морфеми.....	430
26.2. З'єднувальні словоформи.....	435
26.2.1. Дієприслівник передування (форма на ～て / ～で).....	435

26.2.1.1. Функції дієприслівника передування.....	439
26.2.2. Копулятивний дієприслівник.....	442
26.2.3. Відмінності у вживанні дієприслівника передування та копулятивного дієприслівника.....	443
26.2.4. Дієприслівник одночасності (форми на ～ながら та на ～つつ).....	445
26.2.5. Репрезентативний дієприслівник (форма на ～たり / ～だり).....	447
27. Заклучний присудок, виражений стійкою граматичною конструкцією.....	451
27.1. ことがある.....	451
27.2. ことにある.....	452
27.3. ことにする.....	453
27.4. ことになる.....	453
27.5. ようにする.....	453
27.6. ようになる (なった).....	454
27.7. さえ……～ば.....	454
27.8. Заклучні компоненти складених дієслів як різновид стійких граматичних конструкцій.....	455
27.8.1. Другий дієслівний компонент аспектуальності дії.....	455
27.8.2. Другий дієслівний компонент просторової спрямованості дії.....	458
28. Підрядні речення умови.....	460
28.1. Умовно-часова форма на ～ば.....	460
28.2. Умовно-часова форма на ～たら / ～たら.....	461
28.3. Умовно-часова форма на ～なら、～ならば.....	461
28.4. Умовно-часова форма на ～と.....	462
28.5. Семантичні типи умовно-часових значень.....	463
28.5.1. Загальна ймовірнісна умова.....	464
28.5.2. Конкретна ймовірнісна умова.....	466
28.5.3. Загальна достовірна умова.....	467
28.5.4. Конкретна достовірна умова.....	468
28.5.5. Умова доконаного виду теперішнього часу.....	469
28.5.6. Умова доконаного виду минулого часу.....	471
28.5.7. Умова несподіваного відкриття.....	472
28.5.8. Умова, пов'язана із звичаями у минулому.....	473
28.5.9. Нереальна умова.....	473
28.6. Граматико-стилістичні особливості умовно-часових форм.....	474

28.7. Сполучний прислівник もし «якщо».....	476
29. Інші типи підрядних речень.....	477
29.1. Підрядні речення часу.....	477
29.1.1. Підрядні речення часу зі службовим іменником 時.....	477
29.1.2. Підрядні речення часу зі службовим іменником 場合.....	480
29.1.3. Підрядні речення часу з іншими службовими словами.....	481
29.1.4. Підрядні речення часу зі службовим іменником 所.....	483
29.2. Підрядні означальні речення.....	484
29.3. Підрядні з'ясувальні речення.....	485
29.4. Підрядні речення супутньої дії.....	486
29.5. Підрядні речення способу дії.....	486
29.6. Підрядні речення ступеня.....	487
29.7. Підрядні речення наслідку.....	487
29.8. Підрядні речення причини.....	488
29.8.1. Підрядні речення причини зі сполучником から.....	488
29.8.2. Підрядні речення причини зі сполучником ので.....	489
29.8.3. Підрядні речення причини зі сполучником ため(に).....	490
29.8.4. Підрядні речення причини зі сполучником だけに / だけあつて.....	491
29.8.5. Підрядні речення причини зі сполучниками から(に)は、以上、上(に / は).....	491
29.9. Підрядні допустові речення.....	492
29.9.1. Підрядні допустові речення зі сполучником のに.....	493
29.9.2. Підрядні допустові речення зі сполучником 癖に.....	493
29.10. Підрядні речення цілі.....	494
29.10.1. Підрядні речення цілі зі сполучником のに(は) / には.....	494
29.10.2. Підрядні речення цілі зі сполучником ため(に).....	494
29.10.3. Підрядні речення цілі з відмінковим показником に.....	495
29.10.4. Підрядні речення цілі зі сполучником よう(に).....	495
ДОДАТОК: Класична старописемна японська мова <i>бунго</i>	497
§ 1. Загальні відомості.....	497
§ 2. Історична орфографія кани.....	497
§ 3. Вживання відмінкових показників.....	501
§ 4. Особові займенники.....	502
§ 5. Питальні та неозначені займенники.....	502
§ 6. Множина іменників.....	503

§ 7. Шанобливі та грубі афікси іменників.....	503
§ 8. Частки.....	503
§ 9. Предикативні прикметники.....	505
§ 10. Напівпредикативні прикметники.....	508
§ 11. Суфіксальні форманти прикметників.....	510
§ 12. Зв'язки.....	510
§ 13. Дієслова.....	511
§ 14. Категорія заперечення.....	520
§ 15. Минулий час.....	522
§ 16. Дієприслівники.....	524
§ 17. Категорія виду.....	525
§ 18. Категорія стану.....	527
§ 19. Категорія способу.....	528
§ 20. Синтаксис.....	535
§ 21. Камбун.....	536
§ 22. Граматичні елементи бунго у сучасних публіцистичних текстах.....	538